

immutabilis et æterna, quippe quæ ab ejus essentiâ non distinguitur. — In nobis autem scientia est accidentalis ac mobilis, cum intellectus noster nullis nascatur instructus ideis, sed pedetentim ex potentiâ transeat ad actum.

3° *Ex parte medii*. Scientia Dei una est et *intuitiva*, siquidem Deus in essentiâ suâ, vel in suis decretis omnia cognoscit; at scientia hominis *multiplex* est, quia res diversas in seipsis cognoscit, ac deficit a scientiarum *synthesi*. Ex quo fit ut potiùs *scientias* quàm *scientiam* assequatur. — Insuper hominis scientia *discursiva* est, quia homo lente, ope *comparationis* ac *reflexionis* assequitur scientiam.

4° *Ex parte efficacitatis*. Nostra scientia, utpote quæ accipitur a rebus, earum minimè causa est, sed e contrario, ab ipsis mensuratur et partim efficitur, eisque debet sese conformare. — At scientia Dei prorsus est independens, quia rebus non indiget ut eas in seipsis cognoscat; res contra indigent Deo ut sint. Enimvero scientia Dei est causa et mensura rerum, quatenus ad eas se habet ut scientia *artificis* ad res quas ipse concinnat. Deus enim omnia fecit secundùm exemplaria mentis suæ. — Attamen, ut artificis, sic etiam Dei scientia non est causa rerum, nisi quatenus conjunctam habet *voluntatem*.

ARTICULUS II

De voluntate Dei.

Quatuor licet inquirere: 1° utrùm voluntas Deo conveniat? 2° quodnam sit illius objectum? 3° quomodo illius libertas cum immutabilitate possit componi? 4° quænam sint illius proprietates?

§ I. — De existentiâ voluntatis divinæ.

107. Assertio: *Deo competit voluntas.*

1° Ex dictis, Deo attribuenda est omnis perfectio *simpliciter simplex*, quæ scilicet nihil imperfecti in conceptu suo præ-

se fert. Porrò hujusmodi est voluntas, quæ sanè melior est ipsa quàm non ipsa: — Quinimo principium est mullarum perfectionum quas vehementer mirari solemus, quales sunt, v. g. potentia, bonitas, justitia, fidelitas, sanctitas.

2° Deus intellectu pollet; ergo et voluntate. Nam appetitus cognitionem *sequitur* et ab eâ *generatur*; simul quippe ac quiddam cognoscitur ut bonum vel malum, appetitum incitat ad se vel repellit. — Unde, ut cognitio sensitiva trahit appetitum sensitivum, ita cognitio intellectualis appetitum rationalem seu voluntatem.

§ II. — De objecto voluntatis divinæ.

108. Objectum voluntatis divinæ aliud est *primarium* et *necessarium*, aliud *secundarium* et *liberum*, prout Deum ipsum, vel cætera entia respicit.

109. Assertio 1^a: *Deus vult seipsum primario et necessario amore.*

PROB. 1ª PARS, quia divinus amor, ne inordinatus dici velit, debet primariò terminari ad summum bonum. Atqui Deus solus est summum bonum.

PROB. 2ª PARS. Deus non potest non velle summum bonum, suum finem et suam beatitudinem. Porrò Deus est summum bonum, suus finis et sua beatitudo. Ut enim argumentatur D. Thomas, « nihil sub nomine beatitudinis intelligitur « nisi *bonum perfectum intellectualis naturæ, cujus est suam sufficientiam cognoscere in bono quod habet.....* Utrumque « autem istorum excellentissimè Deo convenit, scilicet perfectum esse et intelligentem. » (1^a, q. 26, a. 1, c).

110. Assertio 2^a: *Deus vult alia a se, sed secundariò et liberè.*

PROB. 1ª PARS. Deus possidet quidquid perfectionis inest creaturis. Porrò creaturæ non tantùm sui boni studiosæ sunt, sed etiam pronæ ad suum bonum aliis communicandum. Quapropter ad rationem bonitatis pertinet ut sui sit *diffusiva*, et eò magis aliquod ens est diffusivum sui, quò majorem perfectionem habet. Ergo a fortiori infinitam boni-

tatem decet ut velit alia a se, et illis aliquid sui largiatur (1).

PROB. 2ª PARS. 1° Deus secundariò ac liberè alia a se vult, quia cum sit perfectissimus sibi que sufficientissimus, nullis rebus externis eget, easque ob suam bonitatem *communendam* duntaxat, non autem *augendam* condidit. (*Cosmol.*, n. 30). 2° Libertas est perfectio *simpliciter simplex*; quippe vi ejus aliquis est dominus sui actûs, et quò est liberior, eò magis est ab aliis independens. Quare Deus est liberior homine et *liberrimus*; utpote qui ab omni prorsus ente omnino independens est.

111. *Scholia.* 1° In thesi sermo est de creaturarum *existentiâ*; nam illarum essentiæ, quatenus merè possibiles, non realiter ab essentiâ Dei distinguuntur, et ideo Deus vult eas necessariò, cum sint ipsæ necessariae.

2° « Sicut intelligere divinum unum est, quia multa non videt nisi in uno, ita velle divinum est unum et simplex, quia multa non vult nisi per unum quod est bonitas sua. » (S. Th. 1^a, q. XIX, a. 2, ad 4). Nimirum Deus vult alia a se *in ordine ad se*, cum ea velit propter se, scilicet propter suam bonitatem. (*Cosmol.*, n. 30).

3° Deus quidem omnia entia diligit, sed non æqualiter; licet enim omnibus suam ipse bonitatem seu perfectionem dederit ac jugiter conservet, tamen magis diligit creaturas perfectiores aut meliores, quippe quibus meliorem earum perfectionem ipse velit atque conservet. (Cf. S. Th. 1^a 2^a, q. 98, a. 4, ad 2).

§ III. — De concordia libertatis cum immutabilitate Dei.

112. *Status quæstionis.* Ex unâ parte, nihil contingens est in Deo; quia quidquid in eo est, ab Ipsius essentiâ non dis-

(1) Pulchrè Contenson : « Deus bona sua effusissimè emittit; nam quod magnum est, omnibus beneficia donat; quod majus est, donat indignis; quod maximum est, donat ingratis; quod maximo majus, donat invitis; quod divinum est, post dona sua donat seipsum. » (*Theol. mentis et cordis*, t. II, dissert. 3, c. 2, specul. 3).

tinguitur; ex alterâ autem parte, Deus liberè mundum condidit, et proinde exercuit actum a quo abstinere potuisset. Jam verò hæc duo secum stare posse non videntur, quum necessitas excludat libertatem.

Utrumque tamen firmissimis argumentis probatur, proinde pro certo haberi debet, etiamsi alterum cum altero ars nostra non posset componere. Nunquam enim certa neganda vel pro dubiis habenda sunt, propterea quòd occurrunt fortè quædam obscura. Quum autem veritas aliqua cum alterâ veritate, aliunde certâ, componi a nobis nequit, id neutri, sed ignorantia nostræ duntaxat imputetur, et uterque interim extremus catenæ annulus firmiter tenendus est, quanquam mediolorum annulorum continuatio nos lateat (1).

113. At difficultas ista libertatis cum immutabilitate Dei componendæ, etsi planam solutionem haud ferat, explicationem tamen omnem non renuit, si maturiùs exploremus naturam actûs liberi quo Deus mundum condidit. — Porrò actus creationis sub duplici aspectu considerari potest, prout nimirum *in Deo est*, et prout ad creaturas *terminatur*. Sub primo aspectu, actus divinus, perinde ac divina essentia, est aliquid necessarium; sub altero aspectu, est aliquid liberum, quia dicit liberam relationem ad creaturas.

Quâ in re duplex nobis cavendus est scopulus, ne scilicet libertatem Dei ut aliquid merè extrinsecum inducamus, aut in Deo ponamus aliquid contingens et mutabile.

114. *Assertio* : *Libera volitio Dei non est denominatio extrinseca, neque perfectio realiter distincta ab essentiâ divinâ, sed ipsa volitio necessaria quâ Deus amat seipsum, quatenus ita ad creaturas terminatur, ut possit ad eas non terminari.*

PROB. 1^a PARS. Deo extrinsecum dici nequit id quod est in Ipso actus vitalis et immanens. Sed talis est libera volitio

(1) « La première règle de notre logique, c'est qu'il ne faut jamais abandonner les vérités une fois connues, quelque difficulté qui survienne quand on veut les concilier; mais qu'il faut, au contraire, pour ainsi parler, tenir toujours fortement comme les deux bouts de la chaîne, quoiqu'on ne voie pas toujours le milieu par où l'enchaînement se continue. » (BOSSUET, *Traité du libre arbitre*, c. IV).

Dei. — Præterea, libera volitio Dei est æterna; ergo esse nequit denominatio externa, quæ a re temporaneâ oriatur, scilicet a productione creaturarum.

PROB. 2^a PARS. Libera volitio Dei non est perfectio realiter distincta ab essentiâ divinâ, quia quidquid in Deo est, ad Ejus essentiam pertinet.

PROB. 3^a PARS. Si enim libera volitio Dei non reapse distinguitur a divinâ essentiâ, restat ut nihil aliud sit nisi ipsa volitio necessaria quâ Deus amat seipsum. — Si autem volitio necessaria, quâ talis, libertatem non dicit, restat ut libera volitio Dei sit ipsa volitio necessaria, quatenus indifferens est ut terminetur, vel non terminetur ad creaturas.

145. *Explicatur natura libertatis divinæ.* Volitio Dei simplex, utpote infinita, æquè valet ac plures volitiones distinctæ, et propterea libera dici potest ex liberâ terminatione ad tale vel tale objectum, quin additio novæ realitatis in ipsâ requiratur. — Non est ergo, uti fit in libertate hominis, indifferentia libertatis divinæ in ordine ad actus internos, sed in ordine ad actus externos duntaxat, seu potius ad objecta externa, quia Deus est actus purissimus, potentialitatem omnem excludens, dum libertas hominis est mera potentia. — At quemadmodum, si voluntas humana ens necessarium foret, posset nihilominus actus ab eâ elicitus liberè fieri, si, stante hac necessitate, conservaret indifferentiam quam habet ad agendum vel non agendum; ita fermè, volitio Dei, etsi necessaria quoad entitatem, libera meritò dicitur, quia indifferenter se habet ut sese terminet vel non terminet ad creaturas, et ad talem vel talem creaturam.

Quæ, ut quantum fas est, capiantur, sedulò secernendum est id quod pertinet ad essentiam actûs liberi, ab eo quod ad eum pertinet, quatenus in creaturis fit. Porrò libertas necessariò requirit indifferentiam voluntatis relativè ad objectum ad quod terminatur; oportet enim ut illud liberè eligat, et possit indifferenter illud velle aut nolle. — Sed necessariò non postulat ut actus quo voluntas aliquid vult, consideratus ex parte volentis, realiter differat ab actu quo illud non vult; neque ut actus iste potiùs sit contingens quàm necessarius.

Equidem in homine, alius est, etiam intrinsecè, actus quo aliquid vult, ab eo quo aliquid non vult; sed illud spectat ad naturam imperfectam hominis, in quo plures actus realiter distinguuntur, non verò ad naturam libertatis. Et contrà, Deus est liberior homine, quia magis independens est quàm homo ab objectis externis, ad quæ suam terminat voluntatem.

Quare Deus uno eodemque actu quo existentiam rerum decrevit, potuisset earum non-existentiam decernere. Objectum igitur externum voluntatis divinæ mutatum fuisset, sed non actus divinæ voluntatis; et actus ille, necessarius ex parte Dei, quia non distinguitur realiter ab Ejus essentiâ, est verè liber, imò liberrimus, quia non tantum potuisset sese ad res producendas non terminare, verùm etiam ad eas intrinsecè indifferens est, ab iis minimè pendet et minimè fuit sollicitatus.

§ IV. — De proprietatibus voluntatis divinæ et multiplici ejus discrimine a voluntate humanâ.

146. Voluntas humana multis vitiis laborat quæ a divinâ voluntate removenda sunt. Itaque voluntas divina ab humanâ voluntate differt ratione subjecti, objecti, efficacitatis et puritatis.

1° *Ratione subjecti;* voluntas Dei est semper in actu, imò est substantialis, quia non realiter differt ab ejus essentiâ; contra voluntas hominis est accidentalis; est enim mera potentia seu facultas quæ transit ex potentiâ ad actum, imò tendit ad bonum absens, scilicet ad finem suum nondum possessum.

2° *Ratione objecti;* voluntas Dei est universalis, quatenus, ex dictis, omnia et singula bona amplectitur, dum voluntas hominis non fertur nisi ad bona sibi ab intellectu exhibita.

3° *Ratione efficacitatis;* voluntas Dei est propriè causa rerum; unde amor ejus est summe activus, caretque omni passione quâ hominum amor afficitur, qui a bonitate rerum tanquam ab objecto moventur, nedum eam efficiant amando.

4° *Ratione puritatis;* homines enim ut plurimum, ob ali-

quam utilitatem propriam vel delectationem plus minùsve diligunt; « solus autem Deus est maximè liberalis, quia non agit propter suam utilitatem (cùm sit agens tantùm), sed solum propter suam bonitatem. » (1^a, q. 44, a. 4, c).

ARTICULUS III

De potentiâ Dei.

117. *Notio potentiæ divinæ.* 1° Ex dictis in Ontologia (n. 24), potentia est facultas recipiendi vel faciendi aliquid. Unde in passivam et activam dividitur; prior, scilicet *capacitas recipiendi vel patiendi aliquid ab altero*, Deo convenire nequit, cùm defectum præ se ferat. Posterior autem, nempe facultas agendi in aliud, Deum maximè decet, cùm « unumquodque in quantum est actu et perfectum, intantum sit principium activum alicujus. » (Ontolog., n. 28).

2° Porrò Dei potentia est *substantialis*, quippe quæ, ut alia attributa, ab ejus essentiâ non realiter.

Et propterea non realiter differt ab ejus intellectu et voluntate, sed in Eo quidem solo, *idem est velle ac posse.*

Attamen viget discrimen *rationis* inter intellectum, voluntatem ac potentiam Dei, quatenus, docente D. Thomâ, potentia importat rationem principii *exequentis* id quod voluntas imperat, et ad quod scientia dirigit » (1^a q. 25, a. 1, ad 4). Potentia igitur est principium *immediatum* actuum externorum seu effectuum qui a Deo producentur, intellectus autem ac voluntas principium *mediatum*.

Attamen, ut patet, Deo conveniret potentia, etiam si nihil ad extra ageret.

118. Dei potentia dividitur in *absolutam* et *ordinariam*; prior consideratur *in se* solum et independenter ab aliis divinis attributis; unde est *facultas faciendi quidquid in se non repugnat*. Posterior autem minùs extenditur, quia comparatur cum aliis attributis, v. g. cum sapientiâ et bonitate et est propriè facultas *faciendi id omne et solum quod alia permittunt attributa.*

119. II. *Potentia Dei est infinita.*

Prob. 1° a priori quia, ex dictis, potentia Dei non distinguitur ab ejus essentiâ, quæ est infinita; quamobrem si divina potentia non esset tanta quanta intelligentia aut voluntas, esse divinum esset seipso majus simul et minus; quod repugnat.

2° *A posteriori*; nam Deus creavit mundum; creatio verò infinitæ potentiæ opus est (*Cosmol.*, n. 21). — Præterea Deus exercet potentiam illimitatam in omnia mundi entia, in cælum, mare ac terram, quæ regit pro libitu et quorum legibus derogat miracula patrando; imò ipsam regit hominis libertatem.

120. III. *Potentia Dei porrigitur ad omnia possible, non autem ad ea quæ contradictionem vel aliquem defectum præ se ferunt.*

PROB. 1ª PARS. — 1° Potentia Dei, prout infinita, extendi debet ad omnia quæ fieri queunt. Atqui omnia possible, ex ipsâ suâ definitione, habent ut possint fieri. Unde S. Thomas: « Cùm potentia dicatur ad possible, cùm Deus omnia posse dicitur, nihil rectius intelligitur quàm quòd possit omnia possible, et ob hoc omnipotens dicatur » (1^a, q. 25, a. 3, c). — 2° Præterea, quidquid possibile est, habet rationem entis, ac proinde in Deo contineri debet, in quo ipsa plenitudo entis invenitur.

Quâ in re notanda est mirabilis *altitudo* divinæ potentiæ: hæc enim, eo ipso quòd est infinita, creatione possibleum exhauriri haud potest, et quæcumque creaverit, alia iterum atque iterum creare valet. Enimvero, quantacumque entium creatorum multitudo fingatur, tamen finitum numerum exhibet, qui adhuc augeri potest jacetque infra infinitam potentiam Dei. — Itaque potest Deus efficere omnia possible *sigillatim* et *distributivè* sumpta, non autem totam possibleum collectionem.

PROB. 2ª PARS. Nam quæ involvunt contradictionem, absurdum quiddam significant, ac proinde sub possibleibus non continentur, quia non habent rationem entis; talis foret, v. g. circulus quadratus. Ea igitur non subduntur omnipotentiae

Dei, non propter defectum illius, sed eo quòd non habent rationem *factibilis* aut *possibilis*. — Unde, ut notat D. Thomas, « convenientiùs dicitur quòd ea non possunt fieri, quàm quòd « ea Deus non possit facere. » (1^a, q. 25, a. 3, c).

Item nequit Deus facere quæ aliquem defectum præ se ferunt, v. g. peccatum. Cum enim hæc a potentiâ *deficiente* oriantur, « sic hæc non potest, ait D. Augustinus, ut potiùs, si posset, minoris esset potestatis. » (*De Civ. Dei*, l. V, c. 10).

CAPUT III

DE ATTRIBUTIS DEI RELATIVIS

121. *Attributa relativa dicuntur quæ habent ordinem ad creaturas actu existentes.* — Differunt igitur multiplices ex parte ab attributis absolutis, quæ Deo ab æterno conveniunt, ad Ipsius essentiam spectant quam etiam constituunt, nullamque præ se ferunt relationem ad creaturas, quatenus existentes. — At contrà, attributa relativa de Deo prædicantur in tempore, non sunt Ei essentialia, nec Ei quidquam perfectionis adjiciunt, sed potiùs denotant *externam* exercitationem attributorum quorundam absolutorum, imprimis potentiæ, sapientiæ, bonitatis, sanctitatis ac justitiæ.

122. *Ista porrò quatuor numero distinguuntur.* Quippe vel referuntur ad *esse* rerum mundanarum, vel ad earum *operationem* : *si prius*, vel ut earum esse *incipiat*, vel ut *permaneant*; *si posterius*, vel ut Deus eas *dirigat* ad finem, vel ut eas ad *agendum juvet*. Hinc necessitas *creationis*, *conservationis*, *providentiæ* et *concursûs*. — In præsentia tamen de creatione non dicemus, quum de illâ satis in Cosmologiâ disputaverimus.

ARTICULUS I

De divina rerum conservatione.

123. *Ejus notio ac species.* 1° *Conservatio est actus potentiæ Dei quo res creatas in existentia retinet.*

2° *Porrò duplex conservatio distinguitur, altera positiva et directa, altera autem negativa et indirecta.* Prior sibi vult res creatas in existentia non perseverare, nisi ope *realis influxus* Dei a quo in esse *sustentantur*. Posterior autem sibi vult res creatas ex *propria vi* in existentia perseverare, modo eas Deus non destruat.

124. *Jam patet creatas res conservatione saltem negativâ et indirectâ egere; siquidem planum est eas a Creatore suo in hoc saltem sensu pendere, quòd eas annihilare possit.* — Eam paucissimi iique mediocres philosophi sufficere assentunt : ita Bayle et Gallupi. — Sed philosophorum theologorumque communis sententia requirit etiam conservationem directam et positivam.

125. *Assertio : Creaturas omnes Deus conservat conservatione directâ et positivâ.*

PROB. I. ex parte Dei. Triplex quippe fingi potest status Dei adversus creaturas : aut vult eas conservare, aut vult non conservare, aut indifferens supponitur. Atqui duo posteriora dici nequeunt : ergo restat 1um. — Si enim Deus vult creaturas non conservare, in nihilum abeant necesse est. — Sed nec indifferens ad eas asserti potest; alioquin ejus sapientia in discrimen veniret, cum indifferens etiam foret ad illarum finem et bonum; nec ulla ratio est cur, postquam creaturas voluit, ad eas deinde indifferens evadat. — Imò indifferentia ista quamdam pristinae voluntatis retractationem præ se ferre videtur (1).

Confirmatur naturâ conservationis; ut enim argumenta-

(1) « Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset, conservaretur? » (*Sap.* xi, 26).